

DET DER ER

Berlinmuren genopstår på Husets Teater

Det handler om at leve og længes når Husets Teater blænder op for urpremieren på monologen DET DER ER.

I årene op til Murens fald lever kvinden Renate et stille og harmonisk liv med mand og børn i DDR. Men hun har også et andet liv: I det skjulte skriver hun breve til sin hemmelige elsker, danskeren Tom, som hun kun har været sammen med én gang, da de mødtes i København. Renate er splittet mellem lidenskaben og længslen efter Tom og ansvaret for det liv, hun lever i DDR - og elsker man ikke først en anden, når den kærlighed der er, visner eller forsvinder?

I den krævende rolle som Renate kan man opleve Karen-Lise Mynster, der netop har fejret sit 40-års jubilæum som en af dansk teaters største skuespillerinder. Med DET

Med: **Karen-Lise Mynster**

Tekst: **Peter Asmussen**

Instruktion: **Simon Staho**

Scenografi og lysdesign: **Jenny André**

Spilleperiode: 14. februar - 14. marts 2015. Ma-fr. kl. 20.00, lø kl. 17.00

Billetpriser: KUN 40 kr. v/ min. 6 unge under 25 år. Normalpris: 130-190 kr. eller 60-120 kr. for unge.

Billetbestilling: Køb og print billetterne selv på www.teaterbilletter.dk eller kontakt Husets Teaters billetkontor på anette@husetsteater.dk eller tlf. 33 25 13 76 (man-fre kl. 14-18).

Yderligere information: Kontakt venligst teatersekretær Pernille Kragh, pernille@husetsteater.dk eller 33 25 13 76.

DER ER er en af Danmarks helt store dramatikere, Peter Asmussen, endelig tilbage på Husets Teater. Forestillingen iscenesættes af instruktør Simon Staho, som Asmussen gennem mange år har arbejdet intenst sammen med - senest om den radikale forestilling *Hjertet Skælver* på Aarhus Teater (2014). Nu udfordrer Staho teatret på ny og i samarbejde med den svenske scenograf og lysdesigner, Jenny André, skaber han en sanselig og æstetisk teaterinstallation, der inddrager publikum aktivt i forestillingen. På pladsen foran teatret genopstår Berlinmuren i form af en 2,5 meter høj pigtrådsindhegnet betonmur, som publikum er nødt til at forcere for at komme indenfor i teatret. Indenfor skal man dernæst foretage en rejse gennem et atmosfæremættet ingenmandsland for at nå helt ind til selve scenerummet for at møde Renate i mørket.

Undervisningsmaterialet

Af cand. mag. i Teater- og Performancestudier, Pernille Kragh.

Formålet med dette undervisningsmateriale er at give inspiration til hvordan DET DER ER kan anvendes af undervisere på studieforberevende uddannelser som ønsker at kombinere undervisningen med en teateroplevelse.

Undervisningsmaterialet er inddelt i tre kapitler, som hver tilbyder en tematisk vinkel på forestillingen og som følges op af forslag til arbejdsopgaver, spørgsmål til diskussion i plenum og supplerende litteratur:

1. Scenerummet – fantasiens katalysator (især velegnet til drama)
2. Murens fald – Da vest mødte øst (især velegnet til tysk og historie)
3. Ensomhed – et grundvilkår eller en lidelse? (især velegnet til filosofi, psykologi og religion)

Alle afsnit underbygges med uddrag af manuskriptet. Efter forespørgsel kan man få tilsendt længere uddrag af manuskriptet. Der er desuden mulighed for at arrangere en åben prøve, en introduktion, en artist talk eller lignende efter aftale med Husets Teater. For yderligere information kontakt venligst Pernille Kragh på pernille@husetsteater.dk / 33 25 13 76.

Kapitel 1. Scenerummet – fantasiens katalysator

Som publikum til en forestilling, er det ikke altid, vi er os bevidst, hvor meget selve ankomsten til teatret eller inde i scenerummet betyder for teateroplevelsen. Hele "rejsen" ind til forestillingen hører i de fleste publikummers egentlig bare med til hverdagen eller virkeligheden udenfor forestillingen. At teaterbygningen og selve scenerummet har betydning for vores oplevelse af en teaterforestilling, bliver tydeligt med en forestilling som DET DER ER. Her mødes publikum af fiktionen allerede helt ude på gaden, i hverdagens rum. For at komme ind i salen, ind til skuespilleren og kernen i forestillingen må man passere en mur, et hegn og foretage en rejse gennem et atmosfæremættet ingenmandsland. Her bliver det pludselig meget tydeligt, hvor stor betydning ankomsten til teatret og scenerummets udformning og indretning får for resten af teateroplevelsen. Men scenerummet har, ligesom dramaet, gennem de sidste 2000 år gennemgået en rivende udvikling. Fra det gamle Grækenlands amfiteater over renæssancens kukkaseteater og til den moderne black box-scene – alle bygninger fortæller os noget om den tids syn på teater.

Teatret gennem tiden

En af de tidligste teaterbygninger vi kender til, er amfiteatret. Ordet "amfi" er græsk og betyder "omkring" eller "til begge sider". Når man sætter det sammen med andre ord, betyder det "rund". Så "amfi" og "theatron" (skueplads) sat sammen henviser altså til et rundt teater. Det måske mest kendte amfiteater ligger i Rom og hedder Colosseum. Amfiteatret er kendetegnet ved sin runde form, den runde spilleplads i grundplan og publikumsopbygningen som hæver sig trin for trin, for at give alle i publikum udsyn. Det bemærkelsesværdige er fraværet af loger eller fyrstepladser. Folket er samlet omkring teatret, alle er lige stillet.

Det samme kan man ikke sige om det elizabethanske teater. Udefra ligner den cirkulære bygning uden tag eller overdækning i høj grad amfiteatret, men indvendigt afspejlede bygningen den tids verdensanskuelse. De mindre bemidlede (også kaldet *the groundlings*) stod på gulvet foran scenen i det område man kaldte *the pit*. Scenen var hævet over det stående publikum og delvist overdækket. Undersiden af denne overdækning var bemalet med

Amfiteatret kan både være opført med publikumspladser i en sluttet cirkel, som Colosseum (øverst), 80 e.kr., eller det kan være opført som Herodes Atticus amfiteater (nederst), 161 e.kr., med publikumsopbygningen i en halv cirkel brudt af en bygning bag den runde spilleplads, også kaldet *Skene* (ordet scene kommer herfra), hvor skuespillerne kunne skifte kostume o.a.

I 1997 genopførte man et af de mest kendte teatre fra Shakespeares tid, nemlig *The Globe* i London. Shakespeare døbte den, grundet formen, "*this wooden O*". Den oprindelige bygning brændte i 1613, blev genopbygget og derefter lukket og revet ned i 1644 af det puritanske styre. *The Globes* banner var en globus, som henviste til hele verden som scene.

blå himmel, sol, måne og stjerner, og der var en lem som kunne bruges til at fire spillere eller ting ned gennem - den havde derfor tilnavnet *The Heavens*. Ligeledes var der en lem i gulvet, så man kunne tilgå scenen nedefra. På balkonerne var der siddepladser til de mere velhavende. Hvor folket i amfiteatret var samlet om teateroplevelsen, afspejlede det elizabethanske teaters opbygning opfattelsen af høj og lav.

Under renæssancen fik vi det såkaldte kukkasse-teater, som er det gængse vestlige teatterum. Her er teaterbygningen delt i to, scene og sal, adskilt af en prosceniumsåbning hvor fortæppet hænger. Scenen er udformet som en perspektivkasse, med sidesofitter og bagtæppe, som giver indtrykket af en større dybde. Det peger på et ønske om at illudere virkeligheden. Da naturalismen slog igennem i slutningen af 1800-tallet fik prosceniumsåbningen tilnavnet *den fjerde væg* under henvisning til at teatret imiterer virkeligheden, som havde man fjernet den fjerde væg i en dagligstue og ladet publikum kigge ind. Værd at bemærke ved publikumsopbygningen er

især det, at loge- eller fyrste-pladserne ikke er placeret således at fyrsten får det bedste udsyn, men således at alle er sikre på at kunne få øje på fyrsten. At gå i teatret handler her altså ikke kun om at se en forestilling, men om at se de hvem som ellers går i teatret. Dog blev det med tiden muligt (idet bygningen i modsætning til amfi-teatret og det elizabethanske teater er overdækket) at mørklægge salen, således at al opmærksomhed under forestillingen henledes på scenen. Da det elektriske lys vandt indpas på scenen, begyndte man at kunne bruge lyset bevidst i iscenesættelsen - et reelt lysdesign, som har direkte indvirkning på teateroplevelsen.

Hvor kukkassen peger på et ønske om at skabe den mest virkelighedstro teateroplevelse, går black box-teatret en anden vej. Inspireret af Peter Brooks *The Empty Space* og Jerzy Grotowskis *Towards a Poor Theatre*, som begge udtrykker ønsket om at vende tilbage til et teater med fokus på skuespilleren og fortællingen, er black box teatret kendetegnet ved at være et enkelt rum, uden fast scene- eller publikumsopbygning. Det er et forandringsrum og skal fordre fantasien hos publikum. Black box teatrets tidlige forløbere sås allerede i første halvdel af

Således kan en black box se ud.

Det Kongelige Teaters Gamle Scene (ovenfor) er et fint eksempel på et kukkasse-teater.

1900-tallet hos Antonin Artaud, men blev først rigtig populært i 1960'erne og 70'ernes teater, hvor teaterlaboratorier skød op som paddehatte over hele verden. Det imødekommer også en anden populær trend fra den tid, nemlig muligheden for interaktion med og involvering af forestillingens publikum. Publikum skulle ikke længere bare betragte, men også involvere sig i handlingen.

Dette er naturligvis kun få, men

væsentlige nedslag i en meget alsidig teaterhistorie. Men det viser ganske tydeligt at rummet som omgiver forestillingen har stor betydning for vores teateroplevelse. Med denne korte introduktion til teaterbygningen og scenerummet gennem tiden i baghovedet og efter at have oplevet DET DER ER på Husets Teater, løses følgende arbejdsopgaver:

Forslag til arbejdsopgaver:

- Tænk over jeres ankomst til Husets Teater. Hvad oplevede I?
- Havde det nogen indflydelse på jeres oplevelser i salen? Hvorfor? Hvorfor ikke?
- Hvad tror I det kunstneriske hold bag DET DER ER ønsker at udtrykke med forestillingen?

Mellem installation, performance og teater

Forestillingen DET DER ER beskrives på Husets Teaters hjemmeside som en teaterinstallation, hvor publikum aktivt inddrages i forestillingen. Begrebet installation har egentlig sin oprindelse i billedkunsten og betegner en genre kendetegnet ved en bevidst og direkte inddragelse af det rum, værket er placeret i. Det er dog hurtigt blevet populært og er blevet brugt om al tredimensional billedkunst, der i en kombination af forskellige materialer er installeret i et rum. Rum her forstået både som arkitektoniske rum og sociale rum/rammer. Installationskunst forholder sig også ofte anderledes interaktivt, provokerende eller direkte konfrontatorisk til publikum. Tænk bare på kunstneren Marco Evaristi's værk *Helena & El Pescador* på Trapholt i 2000: otte guldfisk i hver deres tilsluttede blender, frit tilgængeligt for publikum, som selv kunne beslutte, om de ville blende fiskene eller ej.

At grænsen mellem installationer og performancekunst er udflydende bliver tydeligt i en af de tidlige performances af den serbiske performancekunstner, Marina Abramovic: i *Lips of Thomas* fra 1975 sidder Abramovic på et galleri som en del af udstillingen, nøgen, mens hun spiser et helt glas honning og drikker en hel flaske rødvin. Herefter smadrer hun glasset, skærer en Davidsstjerne i huden på sin mave og lægger sig på en blok is, med en varmelampe ovenover. Blodet bliver ved at løbe pga. varmen fra varmelampen, mens isblokken smelter under hende. Den oprindelige performance sluttede, da medlemmer af publikum besluttede sig for at komme hende til undsætning. Abramovic' performance kan bl.a. betragtes som en udfordring af rollerne i kunst-situationen. Hvem er den aktive part? Hvem er betragteren? Hvem har magten i kunstsituationen?

Performance i teatersammenhænge er ligeledes kendetegnet ved at være et begreb med meget åbne rammer. Da kunsthistoriker Roselee Goldberg i 1979 som en af de første forsøgte at definere performancekunsten, måtte hun allerede i forordet konstatere at begrebet grundet sin natur trods forsøg på en nærmere definition end den at en performance er et stykke live kunst gennemført af en kunstner. Performancekunst betegner den kunst som lægger sig et sted mellem billedkunst og teater, som involverer en kunstner, en producerende krop. Mange har forsøgt at komme begrebet nærmere, men indenfor performancekunsten, anses det af mange som destruktivt, at forsøge at definere kunsten til døde – læs f.eks. denne artikel fra

2013: <http://www.kunsten.nu/artikler/artikel.php?elin+lundgren+petter+petterson+lilith+performance+studio>.

Billedet her er fra Hotel Pro Forma's *Jesus_C_Odd_Size* i 2002. Det fremmedgjorte menneske under lup.

Der foregår meget indenfor spektret mellem installation og performance, også i danske sammenhænge. En af de første etablerede performancegrupper er Hotel Pro Forma, stiftet i 1985, med tekstilkunstner og kunstnerisk leder Kirsten Delholm i spidsen. Hotel Pro Formas forestillinger undersøger samspillet mellem arkitektur, musik, bevægelse og ord gennem stiliserede tableaux. Et eksempel på dette er forestillingen *Jesus_C_Odd_Size* (2002) tematiserede vores forhold til religion gennem en kombination af skuespil, performance, installation, foredrag, projektion og film. Den

fandt sted i Nikolaj Udstillingsbygning og kunne opleves dels som udstilling i dagtimerne og dels som forestilling om aftenen. Publikum færdedes frit i bygningen og aftenens forestilling kunne vare op til tre timer afhængig af hvor længe man som publikum ønskede at blive.

Kunstnerkollektivet SIGNA arbejder ligesom Hotel Pro Forma indenfor performancegenren, men med større fokus på interaktion med publikum. Ligesom i *Jesus_C_Odd_Size* inviteres publikum til frit at udforske SIGNAs performanceinstallationer, men udover blot at kunne færdes frit, kan de også interagere med og i visse tilfælde have direkte indvirkning på dem. Temaet kontrol går ofte igen: i *Seven Tales Of Misery* fra 2006 blev publikum inviteret indenfor på Københavns Musikteater til en fiktiv kult, i *Salò* fra 2010 omhandlede det vold og seksuel dominans og ydmygelse i en gammel villa på Krausesvej på Østerbro og senest i 2014 i *Ventestedet* fik publikum lov at opleve rejsen ind i et psykiatrisk hospital under en psykotisk epidemi. Kontrol findes både i selve performanceinstallationens univers, men også konkret i dynamikken mellem publikum og performere. Hvem har kontrollen? Er det performeren, som gør sit bedste for at kontrollere og styre publikum i en bestemt retning, provokere til handling, eftertanke? Eller er det publikum som har kontrollen og kan vælge at træde ud af fiktionen, eller gå sine egne veje?

Værd at nævne i forbindelse med performance i dansk kontekst er også duoen Sisters Hope, grundlagt i 2007 af teaterforskerne Gry Worre Hallberg og Anna Lawaetz. Sisters Hope opererer i et krydsfelt af performanceinstallation, forskning, aktivisme og pædagogik. I rollerne som søstre Coco og Coca Pepper forsøger Sisters Hope at udforske læringspotentialer i kunsten, og kunstens potentiale til at forandre vores liv og vores verden gennem det de kalder en poetisk revolution. Sisters Hope har grundlagt det som de kalder Sisters Academy. Målet er at udbrede Sisters Academy til hele landet, Norden, Europa og på sigt til hele verden, i jagten på et mere sanselig læringssystem, som omfavner os som sansende væsner. Under et sådant Sisters Academy indtages uddannelsesinstitutionen af Sisters Hope, som med gennemgribende lys-, lyd- og performanceinstallationer omformer stedet og undervisningen i 14 dage for både elever og lærere. Det første Sisters Academy fandt sted i sommeren 2014 på HF & VUC, Odense FLOW. Yderligere to er planlagt i 2015, et på Grønland og et i Malmø.

Hvor Hotel Pro Formas *Jesus_C_Odd_Size* lagde sig op ad en art museums-tradition, hvor publikum oplever værket på egen hånd, var SIGNA mere inspireret af teatret, dog med stort fokus på aktivering og involvering af publikum. Sisters Hope tager performancekunsten ud i hverdagslivet og forsøger at bruge kunsten som redskab til læring, men også på at fusionere en poetisk fiktion med virkeligheden, i et forsøg på at skærpe det sanselige element i vores hverdag. Dette er kun tre små nedslag i et stadig større miljø omkring performancekunsten. DET DER ER indskrives sig altså i et meget broget landskab, og det kan være nyttigt at tænke på denne brede palet, når I skal løse følgende arbejdsopgaver:

Gry Worre Hallberg og Anna Lawaetz i rollerne som Coco og Coca Pepper, også kaldet Sisters Hope.

Forslag til arbejdsopgaver:

- Beskriv individuelt eller i grupper elementerne som udgør DET DER ER. Er der noget som binder de enkelte elementer sammen? Hvis ja, hvad? Og hvorfor?
- Forsøg, med tanke på de ovenstående eksempler, at beskrive hvordan DET DER ER virker på sit publikum?
- Hvordan var mødet med skuespilleren? Hvad tror I pointen med mørket i salen er?

Kilder:

Michael Eigtved, *Forestillingsanalyse. En introduktion*. Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg, 2007.

Erika Fischer-Lichte (ed.) o.a., *Metzler Lexikon. Theatertheorie*, Verlag J. B. Metzler, Stuttgart, 2005.

Klaus Neiiendam, *Europæiske Teaterbilleder - Antikken & Middelalderen og renæssancen*, Københavns Universitet, 1981.

http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Arkitektur/Bygningstyper/amfiteater

http://www.denstoredanske.dk/Samfund%2c_jura_og_politik/Sprog/Fremmedord/Sammens%C3%A6tningsled/amfi-

www.tcg.org/publications/at/jan12/blackbox.cfm

[http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Teater/Teater, scenekunst og - kunstnere i Storbritannien, USA og %C3%B8vrige engelsksprogede omr%C3%A5der/ Peter Brook](http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Teater/Teater,_scenekunst_og_-_kunstnere_i_Storbritannien,_USA_og_%C3%B8vrige_engelsksprogede_omr%C3%A5der/Peter_Brook)

[http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Billedkunst/Billedkunst, stilretninger efter 1910/installationskunst](http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Billedkunst/Billedkunst,_stilretninger_efter_1910/installationskunst)

http://www.hotelproforma.dk/projekter/jesus_c_odd_size/

[http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Teater/Danske teatre/Hotel Pro Forma](http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Teater/Danske_teatre/Hotel_Pro_Forma)

<http://signa.dk/about>

<http://sistersacademy.dk/about/1-2/>

http://sistershope.dk/?page_id=2

Kapitel 2. Murens fald – da øst mødte vest

Handlingen i DET DER ER udspiller sig i årene op til Berlinmurens fald. I 2014 kunne tyskerne fejre 25-års-jubilæum for det som populært nu blot kaldes Murens Fald, som var et afgørende skridt mod genforeningen af Øst- og Vesttyskland. Men genforeningen af Tyskland var væsentlig, ikke blot for tyskerne, men for hele verden, idet den signalerede enden på den såkaldte kolde krig mellem øst og vest.

DDR og BDR – crash course i Kold Krig

Brandenburger Tor er et af Berlins vartegn. Berlinmuren blev opført i 1961 og løb lige forbi Brandenburger Tor. Egentlig blev muren bygget for at hindre østtyskere i at flygte vestpå.

Efter at have kapituleret under 2. Verdenskrig, blev Tyskland sat under militært styre og inddelt i fire zoner, kontrolleret af repræsentanter fra de allierede styrker. USA, Sovjetunionen, Frankrig og Storbritannien havde således kontrol over hver deres zone i Tyskland. Selvom man forsøgte at finde fælles fodslag besættelsesmagterne imellem, lykkedes det ikke, og der blev derfor aldrig oprettet noget centralt styresystem, men man indrettede sig forskelligt fra zone til zone. I den sovjetisk ledede zone gennemførtes der radikale samfunds-forandringer efter kommunistisk forbillede og i vestmagternes zone forsøgte man at opdrage til demokrati og retsstatlighed. Da de ideologiske stridigheder mellem på den ene side den sovjetiske

kommunisme og på den anden side de vestlige staters kapitalisme tog til i løbet af fyrrerne kom det til at påvirke Tyskland afgørende. Besættelsesmagterne kunne ikke komme til enighed om, hvem Tyskland skulle "falde under", og i 1948 besluttede Vestmagterne at deres tre zoner kunne udgøre en selvstændig tysk stat. Det blev til Bundesrepublik Deutschland (BRD). Sovjetunionen oprettede på sin side Deutsche Demokratische Republik (DDR) og trak sig ud af den vestligt okkuperede zone i Berlin. Det var begyndelsen på den kolde krig, som blev kaldt kold bl.a. pga. manglen på regulære militære handlinger og erobringer. I stedet blev det en politisk og retorisk kamp om adgang til ressourcer, politisk indflydelse og teknologiske fremskridt over hele kloden. Al kommunikation mellem øst og vest ophørte og det er bl.a. denne totale nedfrysning af grænserne mellem øst og vest, som skabte Berlinmuren. Der har dog været flere episoder op gennem historien som kunne have resulteret i faktiske krigshandlinger, men som på mirakuløs vis er blevet afværget. Hele verdens befolkning åndede derfor lettet op den 9. november 1989 da Berlinmuren blev løbet over ende af tyskere på begge sider af Muren, og enden på den kolde krig var i sigte.

Tyskerne måtte dog betale en ekstra høj pris for inddelingen af landet i BRD og DDR – familie og venner som før havde boet måske en times kørsel fra hjemmet, befandt sig pludselig i et andet land. Og ikke et hvilket som helst andet land, et land som var fjendtligt indstillet i forhold til ens eget. Man kan derfor på foto- og videomateriale fra Murens fald se genforeningsscener af Berlinere som ikke har set hinanden i 40 år, og pludselig mødes på toppen af Muren.

Igen Brandenburger Tor, denne gang blot omkring Murens Fald i 1989. Billederne gik verden rundt og de fleste som har oplevet dette øjeblik, vil nok kunne huske hvor de var og hvad de lavede, da de hørte at

Forslag til arbejdsopgaver:

- DET DER ER foregår i årene op til Murens Fald. Udover at det følger lige efter 25 året for den store begivenhed, mener I så at det er relevant at høre en historie om Murens Fald?
- Læs følgende artikel: <http://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/2007-05-22/murens-fald-blev-europas-genforening>. Diskuter på dansk eller tysk hvorledes Berlinmuren har formet Tyskland og Europas historie?

Stasi, systematiseret overvågning af befolkningen

Et tema som også slås an i DET DER ER er overvågning. Det er en historisk kendsgerning at DDR's ministerium for statssikkerhed, også kaldet Stasi i folkemunde, bedrev spionage mod egne borgere for at sikre det kommunistiske parti magten og for at forhindre kommunikation mellem øst- og vesttyskere. I 1951 beskæftigede Stasi omtrent 14.000 officielle medarbejdere. Det tal var steget til 91.000 officielt ansatte og 173.000 såkaldte "uofficielle medarbejdere", altså informanter eller stikkere ved Murens Fald i 1989. Man mener at der er blevet indsamlet data på næsten hver tredje østtyske statsborger. Læs nu følgende uddrag fra DDR:

Herman mødte Achim på gaden idag. Han har ikke været her siden den aften, hvor han sagde han elskede mig. Herman har forgæves skrevet til ham flere gange. Han har ikke nogen telefon så er det er lidt besværligt. Jeg tror faktisk Herman har været så ked af det, at han tog hen til Achims lejlighed, men han var ikke hjemme.

Deres møde idag var tilfældigt og helt uventet. Herman stod i et antikvariat med gamle grammofonplader og så ud, da Felix pludselig var dukket op udenfor ruden og havde set ind. Han havde nikket kort og var så forsvundet igen. Herman løb ud på gaden efter ham, men han var allerede væk. Han er overbevist om at Felix har dårlig samvittighed, fordi han overvåger os, angiver os, rapporterer om alt hvad vi gør og siger og tænker og føler. Det er der så mange, der gør - man vænner sig til det. Herman sagde meget smukt, at han ikke ville opgive ham som ven, fordi det er umuligt igen at møde en man har kendt hele sit liv og som kender hele ens liv. Hans venskab betyder mere for ham end hans svigt og han kan ikke leve uden den nærhed og fortrolig, som Felix giver ham. Jeg ved jo, hvorfor Felix undgår os og jeg følte mig så falsk og uhæderlig ved ikke at afsløre Felix' uskyldige bevæggrunde. Men jeg gjorde det ikke, fordi det ville komme så tæt på en anden og endnu mere sand sandhed.

(...)

Sylvia er forsvundet. Jeg havde ringet og skrevet forgæves til hende mange gange. Tilslidst tog jeg ud til hendes lejlighed. Der stod et andet navn på døren, men jeg ringede på alligevel. En ung kvinde åbnede døren og bag hende kunne jeg høre børn skændes. Hun anene intet om, hvem der havde boet der før. Og hun kendte slet ikke Sylvia. Jeg var ligeved at tro at jeg var gået galt, da jeg pludselig så Sylvias elskede sofa. Den stod og så fremmed ud mellem alle de nye ting. *Den stod i lejligheden og vi kan godt lide gamle møbler, sagde kvinden,* da hun så at jeg så den. ikke Sylvia. Jeg var ligeved at tro at jeg var gået galt, da jeg pludselig så Sylvias elskede sofa. Den stod og så fremmed ud mellem alle de nye ting. *Den stod i lejligheden og vi kan godt lide gamle møbler, sagde kvinden,* da hun så at jeg så den. Sofaen fortalte mig, at noget var helt galt. Senere hørte jeg fra en af hendes kolleger, hvad der var sket. Sylvia havde åbenbart haft en affære med en mand fra Vestberlin. En skuespiller hun havde mødt under et gæstespil. Hun havde forsøgt at flygte eller bedt om udrejsetilladelse, - det vidste han ikke præcist - under alle omstændigheder var hun forsvundet og han vidste ikke hvorhen. Han sluttede med at sige, *jeg tror ikke man skal spørge for meget* - og så forvandt han i mørket. Det var som om alting faldt sammen, fra hinanden, splintredes. Sylvia var det

eneste menneske - bortset fra dig og Herman - som jeg følte mig fortrolig med, som jeg følte jeg kunne sige alting til. Og jeg ved godt, at jeg fortalte hende om os under dække af en fremmed skæbne, men det var for at beskytte hende, ikke fordi jeg ikke stolede på hende. Og nu slår det mig pludselig, hvorfor hun var så god en lytter, - det var hendes egen historie hun lyttede til. Når jeg går til træet må jeg være endnu mere omhyggelig med ikke at blive set. Måske holder de øje med mig, fordi jeg kendte Sylvia. Men du må ikke være urolig. Jeg er omhyggelig og jeg elsker dig.

DET DER ER beskriver hvordan den konstante overvågning af privatlivet ligesom griber om sig og påvirker Renates liv. Så uomgængeligt et faktum er det, at Renate henkastet siger, at man vænner sig til det. Læs nu denne artikel om en virkelig kvindes oplevelser med overvågning: <http://www.information.dk/514682>.

Løs derefter følgende arbejdsopgaver, på dansk eller tysk:

Forslag til arbejdsopgaver:

- Diskuter på dansk eller tysk hvad Stasi kan have fået ud af alle de oplysninger, deres forskellige informanter har indsamlet?
- Kan I komme i tanke om lignende tilfælde af stater som overvåger deres borgere? Hvornår? Hvordan? Og findes der eksempler på civil modstand mod denne overvågning? Hvilke?
- Se evt. filmen *De Andres Liv* fra 2006, og få en smuk historie fra overvågningssamfundet under DDR. Diskutér hvilke konsekvenser det har, når en stat overvåger sine egne borgere.

Forslag til supplerende læsning:

Matthias Just (Hrsg): DDR-Geschichte in Dokumenten, 1998.

Hans A Jacobsen: Fra Ulbricht til Honecker. Kilder til DDR's historie. Systime 1987

Michael Klos: DDR 1949-1989. Undervisningsmateriale fra forlaget Frydenlund 2006.

Kilder:

http://www.denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Tyskland,_%C3%98strig,_Schweiz_og_Liechtenstein/DDRs_historie/Murens_fald

http://www.denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Tyskland,_%C3%98strig,_Schweiz_og_Liechtenstein/DDRs_historie/Stasi

http://www.denstoredanske.dk/Geografi_og_historie/Tyskland%2c_%C3%98strig%2c_Schweiz_og_Liechtenstein/Tyskland_generelt/Tyskland_%28Historie%29/Tyskland_1933_og_frem

http://www.denstoredanske.dk/Samfund,_jura_og_politik/Samfund/International_politik_og_organisationer/den_kolde_krig

<http://www.information.dk/514682>

<http://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/2007-05-22/murens-fald-blev-europas-genforening>

<http://www.b.dk/rejseliv/berlin-bygger-muren-igen-med-lysende-balloner#2>

Kapitel 3. Ensomhed – et grundvilkår eller en lidelse?

Et af hovedtemaerne i DET DER ER er den ensomhed Renate giver udtryk for, både i sig selv, men også en ensomhed hun er vidne til hos de mennesker, hun omgiver sig med. I dag forstår vi i vort vestlige samfund primært ensomhed som et onde. Noget vi skal bekæmpe. Ingen bør føle sig ensomme. Man forsøger sågar i de skadelige konsekvenser af ensomheden. Ensomhed kan "smitte". Ensomhed er tabuiseret, vi ønsker ikke at indrømme, hvis vi er eller føler os ensomme. Der findes foreninger som skal hjælpe ensomme med at føle sig mindre ensomme. Men ensomhed er ikke nødvendigvis noget negativt for alle.

Læs følgende uddrag af DET DER ER:

Egentlig er Herman et ensomt menneske og det var også det der – blandt andet – gjorde ham tiltrækkende for mig. Der hviler en stor melankoli over ham. En sorg, ikke over noget konkret, men en sorg over tilværelsen, eksistensen som sådan. Og jeg tror aldrig jeg har kunnet lindre den sorg.

(...)

Jeg så Sylvia i teatret i dag. Hun er skuespillerinde på Volksbühne. Ikke enormt berømt, men alligevel god nok til at spille på det store teater. Jeg synes faktisk hun er bedre end mange af sine mere berømte kolleger. Folk elsker hende. Hun fik det største bifald. Men det er så mærkeligt med Sylvia. Jeg kender intet menneske så ensomt og forladt. Der er ingen i hendes liv. Det er mig og var hendes mor, som hun delte lejlighed med. Det er det. Man ville tro at hun var omgivet af beundrere hele døgnet, men jeg kender intet mere ensomt menneske end hende. Hun er ikke ked af det, hvilket gør hende så vidunderlig at være sammen med. *De ser kun skuespillerinden på Volksbühne, siger hun, – hun interesserer ikke mig. Jeg har kun brug for dig, Renate, og min mor dengang hun levede.* Jeg beundrer hende for hendes styrke.

(...)

Jeg ser ting, som jeg ikke så før, kun fordi jeg vil skrive dem til dig. Uden dig havde jeg ikke set dem. Jeg er blevet grådig efter at se. Hvorfor skulle du til før jeg kunne se dem, hvorfor kan jeg ikke se dem uden dig at fortælle dem til?

Renate drages og fascineres af det ensomme menneske. Selv må hun betro sig til sin elskede Tom, før hun rigtig får øjnene op for sin verden. Men her etableres ensomheden ikke som et entydigt negativt problem eller som en lidelse. Lad os derfor sætte fokus på ensomhed, først i et psykologisk perspektiv og så i et mere generelt religiøst/filosofisk perspektiv.

Ensomhed – en smitsom lidelse?

Indenfor psykologien betragtes ensomhed oftest i en negativ betydning, som en mangeltilstand der kan have konsekvenser for den psykiske sundhed. Man inddeler i kvantitativ og kvalitativ ensomhed, fordi man sagtens kan være ensom, selvom man omgås mange mennesker, hvis kontakten til disse mennesker er overfladisk eller mangelfuld. Følelsen af ensomhed har altså snarere at gøre med graden af intimitet og følelsesmæssig kontakt, end med antallet af mennesker man er i kontakt med. Det er videnskabeligt bevist at folk som lider af ensomhed bliver lettere syge og har sværere ved at komme sig ovenpå sygdom, end det er for gennemsnittet af befolkningen. Der er især tre teorier om, hvorfor ensomhed er sundhedsskadeligt og påvirker helbredet.

ensomhed betegner en negativ, ubehagelig følelsesmæssig tilstand, der opstår i mangel på kontakt med andre mennesker.

GADS Psykologileksikon, Gads Forlag, København 2004.

1. tager udgangspunkt i antagelsen, at vi er sociale væsner og har brug for "varm" menneskelig kontakt til andre og den følgende frustration over ikke at få dækket dette behov i sig selv er stressende og derfor skadelig for helbredet.
2. at ensomhed gør det sværere at overkomme andre stressfulde tilstande, og at man derfor står mere sårbar overfor generel stress i tilværelsen.
3. at ensomme mennesker ikke er omgivet af kærlige individer som tilskynder til at leve sundt, og at ensomme mennesker derfor er tilbøjelige til at have en mere usund livsstil end gennemsnittet.

Udover at ensomhed i sig selv anses som en lidelse i sig selv, kan også være indikator på en angstlidelse eller depressionstilstand, som umuliggør tilstrækkelig kontakt med andre mennesker. Den kan altså være et symptom på en anden psykisk lidelse.

Ensomhed betragtet i et klinisk psykologisk perspektiv er således udelukkende negativ. Men sådan optræder ensomheden ikke nødvendigvis udenfor psykologien. Ej heller indenfor psykologien. Læs bare denne artikel om en selvmordsforsker, som har haft stor succes ved at forsøge at udbrede ensomhedsbegrebet en andelse: <http://www.kristeligt-dagblad.dk/seniorliv/ensomhed-er-andet-end-v%C3%A6re-alene>

Ved blot at inddele i de tre kategorier *social ensomhed*, *emotional ensomhed* og *eksistentiel ensomhed*, kan man altså komme langt i forhold til at forstå ensomhedens mange ansigter. At savne nogen at dele hverdagens små fortrædeligheder med eller at føle en eksistentiel

ensomhed, fraværet af svar på livets helt store spørgsmål, er ifølge Elene Fleischer to meget forskellige følelser.

Men at ensomhed ikke nødvendigvis er noget vi behøver at lide under, har Peter Elsass, professor i klinisk psykologi ved Københavns Universitet været med til at sætte fokus på. Læs om hans spændende arbejde med tibetanske munke i artiklen her: <http://www.information.dk/274743>.

En anderledes positiv tilgang til ensomhed kan man også finde hos religiøse mennesker, som denne franciskanermunk, Robert G. Showers, som betragter ensomhed som en mulighed for at hellige sig sin gud. Læs mere her: <http://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/munk-vi-er-til-tider-alene-men-aldrig-ensomme>.

Forslag til arbejdsopgaver:

- Forsøg i hhv. et psykologisk, et religiøst og et eksistentielt perspektiv at diskutere handlingen og den måde ensomheden optræder på i DET DER ER.
- Hvordan kan vi ændre vores syn på ensomhed i det danske samfund? Og bør vi overhovedet det?
- Tænk tilbage på forestillingen. Hvad forsøger DET DER ER at udtrykke omkring ensomheden?

Kilder:

Gads Psykologileksikon, Gads Forlag, København 2004.

<http://www.information.dk/274743>

<http://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/munk-vi-er-til-tider-alene-men-aldrig-ensomme>

<http://www.kristeligt-dagblad.dk/ensomhed>